

De nou sobre el fons de pellofes del Gabinet Numismàtic de Catalunya

M. CRUSAFONT I SABATER

El Gabinet Numismàtic de Catalunya posseeix un fons de poc més de 900 pellofes catalanes. L'any 1995 vàrem assajar de publicar aquest fons, partint de les fotografies que tenia classificades en un àlbum J. A. Bonet i Bofill. La dificultat més gran va ésser retrobar les referències, és a dir, la numeració que el GNC tenia atribuïda a les peces, perquè Bonet, que inicialment les havia anotat curosament, a partir d'un determinat moment va començar a traslladar les fotografies a fulls nous, tot llevant aquesta informació. L'any 1995 vàrem dir que no sabíem el perquè d'aquesta eliminació. Ara ja ho sabem, però tampoc podem anar més enllà.

El fet és que això ens creà moltes dificultats i haguérem d'acudir a fons de fotos duplicades, a verificar les llistes i a acabar per haver d'atribuir números amb aproximació dins de grups del mateix poble, però sens total seguretat. Amb tot, poguérem presentar un conjunt de 872 pellofes, la major part de les quals tenia una referència força segura. Els casos més dubtosos els resolguérem amb l'addició d'un interrogant.¹

Val a dir que la part realment important de la nostra feina fou la de donar a conèixer *in extenso* el fons del GNC i, com que l'agrupàrem per parròquies, els números de referència es convertien en un element de segon ordre. Avui, però, creiem que no serà inútil confirmar o corregir aquelles referències en base a dades noves a les quals hem pogut tenir accés. La raó és que una part important del fons de n l GNC és constituït, com ja vàrem dir, per la col·lecció Colomines. En un text introductori a un projecte de publicació d'un catàleg de les pellofes catalanes, el

1. J. BONET I BOFILL I M. CRUSAFONT I SABATER, «El fons de pellofes catalanes del Gabinet Numismàtic de Catalunya», *Acta Numismàtica*, núm. 25 (Barcelona, 1995), p. 161-214.

col·leccionista Joan Baucis afirmava:

*«Una de les persones més coneixedores de les pellofes fou el que fa anys ens deixà per sempre i que va ésser un gran arqueòleg. Ens referim a Josep Colomines, que fou conservador del Museu Arqueològic (de Barcelona) i que publicà diferents obres junt amb el professor Bosch Gimpera. Aquest amic (a qui dec en bona part la meua col·lecció) era una veritable «rata d'arxiu» i havia recorregut tot Catalunya, la nostra i l'avui francesa i havia regirat tot el paperam dels arxius de les esglésies i monestirs. Tenia una molt bona i copiosa col·lecció i la documentació adequada (avui al Gabinet Numismàtic de Catalunya) i la classificació segons les seves troballes».*²

El text de Joan Baucis, que era un col·leccionista escassament il·lustrat, deu ésser probablement hiperbòlic, però ens aporta algunes dades. L'una, que Colomines actuava de comerciant. Això concorda amb un «pecat de joventut» en què, segons ens explicà, havien incorregut un altre arqueòleg ja traspasat i el mateix Colomines: emmotllaven ploms de Mallorca amb uns motlles que Colomines havia obtingut i els venien al mercat col·leccionista. D'altra banda, sabem que el fons Colomines va entrar al GNC per compra i el doctor Joan Ainaud ens mostrà una actitud prou crítica amb el venedor, probablement per aquest vessant comercial, poc adient amb el seu càrrec. L'altre aspecte més interessant és que, segons sembla, Colomines havia fet indagacions a les parròquies i sabia la procedència de moltes peces. Resulta difícil saber fins a quin punt Colomines parlava per ell o d'allò que sabia de les indagacions fetes per Botet, però, en qualsevol cas, les classificacions fetes per ell sobre el seu propi fons poden ésser creïbles, vingués d'on vingués, doncs, el seu coneixement de la qüestió. Per això, doncs, resulta interessant reconstruir la seva col·lecció i les «seves» classificacions.

Molt menys creïble sembla la tasca arxivística que li atribueix Baucis. Més aviat fa la impressió que l'interès de Colomines per les pellofes era, igual que en el cas de J. A. Bonet, purament comercial. Els calia saber d'on era una peça per poder valorar-la. Bonet havia recollit en fotocòpies les dades d'arxiu que menciona Baucis dipositades al Cercle Filatèlic i Numismàtic i era ben poca cosa: alguns articles esparsos ja publicats i unes molt escasses dades d'arxiu que ja vàrem aprofitar en el nostre llibre sobre les pellofes i la moneda local.³

Bonet havia dit reiteradament que hi havia d'haver al mateix Cercle Filatèlic i Numismàtic més material de Colomines, però no hi havia manera de trobar-lo. Darrerament, en canviar aquesta entitat de local, el fons fou retrobat per X. Sana-huja i el Cercle ens el va cedir amablement per a estudi. Novament s'hi veu una

2. Aquest text formava part d'una breu introducció de quatre pàgines que era tot el text que acompanyava la llista de les pellofes de Joan Baucis, de cara a l'edició d'un catàleg sobre les pellofes catalanes. Aquesta documentació ens fou amablement cedida per Ramon Martí i Cot.

3. M. CRUSAFONT I SABATER, *La moneda catalana local*, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1990

tasca més aviat escassa i no pas personal: correspondència amb diferents preveres i arxivers de Mallorca, que li trameteren algunes dades, els textos abans esmentats i un conjunt de fotografies que eren la part més consistent. D'una banda, contenia una col·lecció de positius de les pel·lofes de la seva col·lecció, amb la mateixa referència del GNC amb què havia treballat Bonet. L'altra part interessant és un conjunt de fotos de palloferes o motlles per a ploms de Mallorca que hem tramès a l'amic Boada de Mallorca, ja que ell ha iniciat amb competència l'estudi d'aquest tema.

Recordarem que el fons de pel·lofes del GNC és constituït per un primer bloc amb números que van de l'1 al 809 i que conté la col·lecció Colomines, ocupant dins aquesta sèrie els ploms de Mallorca els números 71 a 120. Aquesta sèrie té, però, nombroses incidències, com ara interpolacions, números bis, números sense peça o interposició de peces que no són pel·lofes, com ja vàrem comentar àmpliament al seu moment.

Amb tot, hem pogut fer una verificació exhaustiva perquè ara totes les fotos, les mateixes que va manejar Bonet, porten el seu número de referència. Un cop fet l'escrutini amb les llistes que vàrem publicar, observarem una sèrie d'incidències que anirem corregint. D'una banda, veiem que hi ha tretze peces de les que publicàrem a *Acta* que no corresponen a la col·lecció Colomines, sinó que provenen d'altres fons del GNC. Són les següents:

<i>Acta</i> , núm.	58– Sant Joan de Jerusalem
«	60– Sant Joan de Jerusalem
«	406– Girona
«	417– Girona
«	418– Girona
«	422– Girona
«	425– Girona
«	428– Girona
«	509– Girona
«	566– Manresa
«	671– Prats de Rei
«	704– Ripoll

D'altra banda, hi havia algunes identificacions que nosaltres havíem marcat amb un interrogant i que ara han quedat confirmades com a correctes. Són les següents:

<i>Acta</i> , núm.	408– GNC– 56
<i>Acta</i> , núm.	653– GNC-183
<i>Acta</i> , núm.	668– GNC-212

Acta, núm. 670– GNC-215
Acta, núm. 555– GNC-249
Acta, núm. 558– GNC-252
Acta, núm. 565– GNC-257
Acta, núm. 766– GNC-276
Acta, núm. 154– GNC-306
Acta, núm. 269– GNC-383

També hi havia algunes pellofes de les quals ignoràvem totalment la referència del GNC i que ara sabem. Són les següents:

Acta, núm. 445– GNC-462
Acta, núm. 452– GNC-497
Acta, núm. 457– GNC-498
Acta, núm. 447– GNC-503

Hi havia altres referències que havíem intentat deduir i que han resultat ésser errònies. Son les següents:

Acta, núm. 500– GNC– 17 (i no 257)
Acta, núm. 569– GNC– 18 (i no 256)
Acta, núm. 45– GNC– 43 (i no 47)
Acta, núm. 409– GNC– 53 (i no 57)
Acta, núm. 437– GNC– 54 (i no 500 ?)
Acta, núm. 430– GNC– 57 (i no 497?)
Acta, núm. 759– GNC– 66 (i no 67)
Acta, núm. 256– GNC– 67 (i no 242)
Acta, núm. 615– GNC– 69 (i no 70)
Acta, núm. 614– GNC– 70 (i no 69)
Acta, núm. 640– GNC-164 (i no 177 ?)
Acta, núm. 641– GNC-165 (i no 186)
Acta, núm. 630– GNC-173 (i no 175)
Acta, núm. 647– GNC-174 (i no 179)
Acta, núm. 646– GNC-175 (i no 178)
Acta, núm. 651– GNC-176 (i no 182)
Acta, núm. 633– GNC-177 (i no 176)
Acta, núm. 627– GNC-178 (i no 164)
Acta, núm. 628– GNC-179 (i no 173)
Acta, núm. 629– GNC-180 (i no 174)
Acta, núm. 607– GNC-182 (i no 18?)
Acta, núm. 649– GNC-186 (i no 180?)

Acta, núm. 746– GNC-213 (i no 218)
Acta, núm. 669– GNC-214 (i no 213)
Acta, núm. 747– GNC-218 (i no 219)
Acta, núm. 748– GNC-219 (i no 217)
Acta, núm. 758– GNC-243 (i no 66)
Acta, núm. 557– GNC-250 (i no 251)
Acta, núm. 556– GNC-251 (i no 250)
Acta, núm. 567– GNC-253 (i no 259)
Acta, núm. 568– GNC-254 (i no 17)
Acta, núm. 559– GNC-256 (i no 253)
Acta, núm. 572– GNC-260 (i no 263)
Acta, núm. 574– GNC-262 (i no 260)
Acta, núm. 575– GNC-263 (i no 262)
Acta, núm. 767– GNC-277 (i no 278)
Acta, núm. 107– GNC-294 (i no 291)
Acta, núm. 139– GNC-295 (i no 301)
Acta, núm. 91– GNC-297 (i no 294?)
Acta, núm. 93– GNC-298 (i no 295?)
Acta, núm. 123– GNC-300 (i no 298?)
Acta, núm. 119– GNC-301 (i no 297?)
Acta, núm. 127– GNC-302 (i no 300?)
Acta, núm. 147– GNC-304 (i no 302?)
Acta, núm. 104– GNC-316 (i no 314?)
Acta, núm. 216– GNC-325 (i no 329)
Acta, núm. 300– GNC-326 (i no 336)
Acta, núm. 291– GNC-329 (i no 325)
Acta, núm. 286– GNC-336 (i no 336)
Acta, núm. 312– GNC-348 (i no 351)
Acta, núm. 312– GNC-348 (i no 351)
Acta, núm. 311– GNC-351 (i no 348)
Acta, núm. 71– GNC-362 (i no 687)
Acta, núm. 74– GNC-364 (i no 415)
Acta, núm. 267– GNC-381 (i no 382)
Acta, núm. 674– GNC-412 (i no 413)
Acta, núm. 737– GNC-437 (i no 443bis)
Acta, núm. 730– GNC-443bis (i no 432)
Acta, núm. 733– GNC-445 (i no 446)
Acta, núm. 737– GNC-446 (i no 445)
Acta, núm. 441– GNC-461 (i no 505?)
Acta, núm. 440– GNC-440 (i no 503)
Acta, núm. 498– GNC-520 (i no 32.464)

Acta, núm. 806– GNC-536 (i no 537)
Acta, núm. 805– GNC-537 (i no 536)
Acta, núm. 846– GNC-542 (i no 543)
Acta, núm. 666– GNC-543 (i no 542)
Acta, núm. 662– GNC-544 (i no 547)
Acta, núm. 659– GNC-547 (i no 544)
Acta, núm. 664– GNC-548 (i no 549?)
Acta, núm. 663– GNC-549 (i no 548?)
Acta, núm. 12– GNC-596 (i no 586)
Acta, núm. 610– GNC-51 (i no 620)
Acta, núm. 611– GNC-52 (i no 621)
Acta, núm. 142– GNC-142 (i no 310?)
Acta, núm. 219– GNC-620 (i no 621)
Acta, núm. 218– GNC-621 (i no 620)
Acta, núm. 64– GNC-671bis (i no 671)
Acta, núm. 69– GNC-686 (i no 1141)
Acta, núm. 7°– GNC-687 (i no 686)
Acta, núm. 397– GNC-700 (i no 701)
Acta, núm. 183– GNC-716 (i no 717)
Acta, núm. 185– GNC-717 (i no 718)
Acta, núm. 186– GNC-718 (i no 720)
Acta, núm. 182– GNC-719 (i no 723)
Acta, núm. 188– GNC-720 (i no 725)
Acta, núm. 182– GNC-723 (i no 1050)
Acta, núm. 179– GNC-725 (i no 719)
Acta, núm. 22– GNC-1050 (i no 1048)

Aquesta llarga llista, que no arriba, però, a afectar el 10 % de les peces, mostra que generalment hi ha petites translacions dins dels mateixos grups i les mateixes parròquies. En qualsevol cas no altera, fora de tres casos, la pertinença a la col·lecció Colomines, que és la dada que ens resulta més interessant.

Amb aquestes rectificacions i precisions queden clarament identificades les peces del fons Colomines (que identifiquem com a CC, col·lecció Colomines), amb el que això pugui tenir de positiu de cara a sustentar les atribucions o per a altres verificacions.

Restava, finalment, un petit grup de 32 peces que no poguérem llavors reproduir ni documentar. Algunes ja constaven com a irreductibles en la llista de Bonet. Gràcies a la nova font d'informació, en podrem rescatar 25 i en quedaran encara, doncs, set per identificar. Llistem aquestes peces novament identificades i les reproduïm amb el seu número a la làmina. Aquí les referenciem, a més, per la numeració del nostre catàleg:

GNC.CC- 19 – Manresa – Semblant a Crus-1805
 GNC.CC- 20 – Manresa – Semblant a Crus-1792
 GNC.CC- 21 – Manresa – Semblant a Crus-1804
 GNC.CC-166 – Olot – Semblant a Crus-1906
 GNC.CC-258 – Manresa – Semblant a Crus-1810
 GNC.CC-278 – Tàrraga – Semblant a Crus-2180
 GNC.CC-282 – Tàrraga – Semblant a Crus-2171
 GNC.CC-291 – S^aM^aMar – Semblant a Crus-1205
 GNC.CC-303 – S^aM^aMar – Semblant a Crus-1236
 GNC.CC-308 – S^aM^aMar – Semblant a Crus-1216
 GNC.CC-310 – S^aM^aMar – Semblant a Crus-1215
 GNC.CC-311 – S^aM^aMar – Semblant a Crus-1214
 GNC.CC-314 – S^aM^aMar – Semblant a Crus-1224
 GNC.CC-331 – Barna,Seu-Semblant a Crus-1377
 GNC.CC-382 – Barna,Seu-Semblant a Crus-1364
 GNC.CC-386 – Barna,Seu-Semblant a Crus-1371
 GNC.CC-413b-Reus – Semblant a Crus-2036
 GNC.CC-415 –Barna,S.J. i Pastor-Semblant a Crus-1176
 GNC.CC-419 –S^aM^aMar – Semblant a 1286
 GNC.CC-428 – Salàs de P.-Semblant a Crus-2084
 GNC.CC-671 –Barna S.J.Jerus.-Semblant a Crus-1155
 GNC.CC-693 – Barna.S^aAnna-Semblant a Crus-1090
 GNC.CC-1054-Barna.S^aAnna-Semblant a Crus-1077
 GNC.CC-1061 – Sabadell – Semblant a Crus-2065
 GNC.CC-1193 – Barna.La Seu– Semblant a Crus-1659

Les irreductibles que resten són les set següents:

GNC.CC-220 – Besalú
 GNC.CC-222 – Besalú
 GNC.CC-230 – Arenys de Mar
 GNC.CC-419 – Barna.S^aM^a del Mar
 GNC.CC-1041-Barna.S.Just i S.Pastor
 GNC.CC-1046-Barna.S.Joan de Jerusalem
 GNC.CC-1052-Sabadell

Amb tot plegat, hem pogut afegir 25 peces i, per tant, la totalitat del fons de pellofes de Colomines identificat passa de 872 peces a 897 i en resten, com hem dit, set per aclarir. Insistim que hem sanejat el conjunt de peces alienes al tema de les pellofes eclesiàstiques, entre elles les monedes locals municipals incuses, els getons, medalles, ornaments, etc. A les peces locals municipals, que, de tota manera,

vàrem llistar al nostre article anterior, cal afegir-hi ara la 1167, que era entre les indeterminades i que correspon a una moneda municipal de Reus.

Un cop examinat i estudiat aquest fons que hem escrutat peça per peça amb les nostres llistes, veiem que la labor de Bonet fou facilitada per l'existència dels clixés del temps de Colomines i que ell s'hagué de limitar, pel que fa a aquest sector, a obtenir positius nous, sovint de millor qualitat. De tota manera, cal tenir present les 150 peces que Colomines no havia arribat a fotografiar. També va completar l'escrutini dels altres fons de pellofes del GNC en altres sèries, amb les numeracions 1001-1215, 3658, 3692, 3743, 3751, 5830, 5862, 10630, 10679, 10680, 10709, 10898, 31278, 32427, 32450 a 32474, 34350 i 34645 a 34662, a més d'alguns ploms amb els núm. 81656 a 81660. Totes aquestes incorporacions no formaven part de la col·lecció Colomines. Les 34000 eren gairebé totes monedes locals civils i sembla que procedien de la col·lecció de Botet i Sisó. També ho deuen ésser les de la sèrie 32000, gairebé totes pellofes de Girona. Bonet, doncs, va afegir prop de quatre-centes fotografies.

Atesa la importància de l'origen de les peces per a l'atribució de les pellofes, hem cregut que seria bo publicar aquest reajustament i complement gràfic de la col·lecció Colomines.

Pel que fa a les atribucions de les pellofes, cal fer constar la labor de Busquets, que tenia catalogades prop de 400 peces i la de Botet, que en catalogà fins a 812.⁴ El fons de Busquets fou dispersat per la casa Calicó i el de Botet sabem que passà al GNC i, amb ell, l'àlbum d'empremtes que Colomines degué poder emprar. En conseqüència, només es pot atribuir a Colomines el mèrit d'haver catalogat les 73 peces del seu fons que no eren a la col·lecció Botet, entre elles les d'Àger, Anglesola, Arbeca, Berga, la Bisbal, Montblanc, Tàrraga, Torà i Vilafranca del Penedès.

Nosaltres coneixem encara dos altres àlbums d'empremtes de pellofes. Un d'ells fou recopilat per J. Alvarez Calvo i és datat el 1909. Conté 366 empremtes de pellofes i ploms de Mallorca i la major part de les peces són catalogades correctament. L'altra no porta data ni el nom del realitzador i conté, entre ploms i pellofes, 144 peces, totes catalogades. Ambós àlbums i també el de Busquets eren en poder de Joan Baucis, probablement procedents també de la casa Calicó. Recordem que Baucis tenia la intenció de fer un catàleg de les pellofes catalanes, projecte que no passà d'una llista i una brevíssima introducció.

Pel que fa a l'àlbum d'empremtes de Botet i Sisó, coneixem una fotocòpia de les dues pàgines que contenien les que considerava incertes. Bonet obtingué aquestes fotocòpies del GNC i és per això que podem deduir que la resta d'empremtes degué ingressar també al mateix museu, junt amb les monedes de

4. Parlarem d'aquesta qüestió i del manuscrit inèdit i incomplet de Botet a . M. CRUSAFONT I SABATER, «Notícia sobre el manuscrit de J. Botet i Sisó titulat Ploms i pellofes catalanes i de l'àlbum d'empremtes de J. Busquets i Duran», *Acta Numismàtica*, 29 (Barcelona, 1999), p.143-214.

Botet. És una llàstima que documents d'aquesta importància restin emmagatzemats i sense cap utilitat per a la numismàtica.

Baucis va arribar a reunir prop de 900 pellofes i la seva col·lecció, junt amb la també notable de Vila-Sivill, va passar a formar part de la col·lecció Balsach, el qual reuní la més àmplia col·lecció assolida fins llavors. Balsach, però, conscient de la importància d'aquest aplec ens donà tota la informació sobre el seu fons, que publicàrem conjuntament a *La moneda catalana local*.

Pel que fa a la col·lecció de Botet, n'ignorem el contingut, perquè ell manifestà tenir catalogades més de 800 pellofes, però això es refereix a l'aplec d'empremtes que hem comentat. Algunes de les seves peces (les de la sèrie 32000) degueren entrar al GNC junt amb la seva col·lecció. El conjunt dels fons numismàtics de Botet, amb les monedes de curs general i la documentació, fou adquirit pel comerciant Antoni Villoldo. Ell cedí a la Biblioteca de Catalunya el manuscrit original de *Les monedes catalanes* i la resta de manuscrits, que Mateu i Llopis, llavors director de la Biblioteca, no considerà d'interès i l'adquirirem anys més tard nosaltres i en publicàrem les parts més importants, entre elles diferents textos i articles inèdits. La col·lecció de monedes passà al GNC amb la numeració 34000. De tota manera, el transvassament no es degué fer amb total cura perquè anys més tard Villoldo encara tenia, per exemple, uns senyals de Girona que, segons poguérem verificar amb les empremtes que en tenia Botet entre els seus manuscrits, havien format part de la seva col·lecció.

Pel que fa a la qüestió de la classificació de les pellofes, només ens cal afegir que nosaltres poguérem cimentar encara moltes atribucions gràcies a la sigil·lografia. Recordem que, en aquest sentit, Botet no tingué a mà aquest instrument perquè en morir encara no havia estat publicada la monumental obra de Ferran de Sagarra.⁵ També s'ha de fer esment del numismàtics rossellonesos, com ara Colson i Bonel, que aportaren dades fonamentals pel que fa a les pellofes del seu territori.

5. Ferran de SAGARRA, *Sigil·lografia catalana*, Barcelona, Henrich i Cia, 1922.